

Kapyã atu ba Pol hatõ hi

Galesia

Abõ mõñ

Pol hatõ abõ êntêk hi hadêñ avõmalõ êvhaviñ takatu ba êmõ plovins Galesia. Bõk hamõ haviñ thêlõ ba hanañ Wapõmbêñ anêñ Abõ Mavi bêñ hadêñ thêlõ ba intu êvhaviñ Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlõ bêñ anõñ ma miñ ñê Israeel ami ma ñê loñ buyañ.

Havêñ yam ma ñê Israeel doho êlêm ma enañ hadêñ thêlõ ek nebalon Mose anêñ abõ balabun loñ lôk nengothe iniñ kupik êtõm ñê Israeel ek nimbitak thêthõñ êñjêk Wapõmbêñ ma. Pol halanõ abõ êñ, ma hatõ kapyã êntêk nena ñê takatu ba êvhaviñ Yisu Kilisi ma Wapõmbêñ halam i nena ñê thêthõñ. Ma ñê takatu ba esopa balabun iyom miñ hatõm nimbitak thêthõñ ami.

Hato hadêñ 53 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya ma aposel Pol. Avõmalõ la miñ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miñ anyõla hêv ku êntêk hadêñ ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapõmbêñ thai da êv ku êntêk hadêñ ya, õpatu ba hik Yisu Kilisi lin hêk ñama.

² Ya lôk aiyañ thêlõ aêv kapyã êntêk hadêñ mõlõ avõmalõ õdõñ takatu ba õêvhaviñ õmõ malak lõñ nenanena anêñ plovins Galesia.

³ Alalõaniñ Kamik Wapõmbêñ lôk Anyõ Bêñ Yisu Kilisi nêñem iniñ wapõm lôk labali êndêñ mõlõ.

4 *Alalôaniņ Kamik Wapômbêņ anêņ lahaviņ ba Kilisi hêv yanida ek nê m alalô sa ek nê m kambom vê lôk epole kambom bôlôņ êntêk anêņ yak takatu ba havalonj alalô lonj vê.

5 Aêņ ba nambô Kamik Wapômbêņ anêņ athêņ lôkmanjginj êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Avanôņ!

Abô Mavi ma donjom iyom

6 Ya kapôlôņ hasonj kambom nena kethenj oyanj ma môlô ôvôlinj dô mim hadêņ ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anêņ wapôm ma lêk môlô osopa abô yandâ.

7 *Ma donjom abô êņ ma miņ Wapômbêņ anêņ abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduinj Kilisi anêņ Abô Mavi.

8 *Odanô! Yêlôda ananj abô yandâ mena anjela la anêņ malak lenj hananj abô yandâ hadêņ môlô ba miņ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô ananj hadêņ môlô ami, êņ ma tem yandam Wapômbêņ ek imbulinj ôpêņ.

9 Bôk yêlô ananj hadêņ môlô yôv ma lêk yahananj hathak lonjbô. Anyô late hananj Abô Mavi hadêņ môlô ba miņ hatôm atu ba bôk owa anêņ yêlô ami, êņ ma tem yandam Wapômbêņ ek imbulinj ôpêņ.

10 *Ba yahananj abô êņ ek yandôk avômalô lenjinj lôk Wapômbêņ la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya nena mavi e? Yahananj abô êņ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êņ ma ya miņ Kilisi anêņ anyô ku te ami.

Pol hananj anêņ ku lavôņ

* 1:4: Gal 2:20 * 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1Te 2:4

11-12 *Aiyaŋ thêlô, yalenhaviŋ môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahanan hadêŋ môlô, êŋ ma Yisu Kilisi da hik thô hadêŋ ya. Ma miŋ anyôla hanan mena yahawa hêk anyôla anêŋ auk lôk miŋ anyôla hadôŋ ya hathak abô êŋ ami. Milôk.

13 *Môlô bôk olaŋô hathak yenaŋ bôk lo loŋ sêbôk ba yahasopa Islael iniŋ abô balabuŋ, ba yahêv vovaŋ bêŋ hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô êvhaviŋ ba yahabuliŋ i.

14 *Ma ya lôklokwaŋ ek yasopa bumalô iniŋ bôk lo loŋ ba yahatitiŋ Mose anêŋ balabuŋ aleba yenaŋ auk hamôŋ ek apenena muk Islael vi iniŋ.

15-17 *Ma doŋtom Wapômbêŋ da hadum ba hik nakaduŋ thô hadêŋ ya ek yanaŋ Abô Mavi esak nakaduŋ bêŋ êndêŋ avômalô loŋ buyaŋ. Sêbôk ba yahamiŋ wakatik kapô denaŋ, ma bôk habi baŋ hayô hêk ya lôk dalam ya yôv hathak anêŋ wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak loŋbô. Miŋ yahanan hik anyôla liŋ lôk yaha Jelusalem ek yanġê aposel takatu ba ibitak êmôŋ ek ya ami.

18 *Sondabêŋ lokwaŋlô hale ba hi, êŋ ma yaha daku Jelusalem ek yanaŋ abô imbiŋ Pita. Ma yahamô haviŋ yani hatôm wak laumiŋ ba labahenvi.

19 Ma doŋtom miŋ yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yaŋ molok.

20 Ba intu abô êntêk ba yahato hadêŋ môlô, ma yahanan abô avanôŋ hamiŋ Wapômbêŋ ma. Ma miŋ abôyaŋ ami.

* 1:11-12: Mat 16:17

* 1:13: Ap 8:3

* 1:14: Ap 22:3

* 1:15-17: Ais 49:1; Gal 2:7

* 1:18: Ap 9:26-27

21 *Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia.

22 Ma avômalô ôdôn takatu ba êvhaviņ Yisu Kilisi êmô Judia êthôn ya paliņ.

23 Thêlô elanô abô takatu ba avômalô vi enaņ hathak ya iyom nena, “Sêbôk ma ôpêņ hêv vovaņ hadêņ alalô ba habuliņ abô êvhaviņ. Ma donțtom lêk hanaņ abô êņ bêņ.”

24 Ma avômalô takêņ êyê yenaņ ku ba êbô Wapômbêņ anêņ athêņ.

2

Aposel êlôk hathak Pol anêņ ku

1-2 *Sondabêņ hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbêņ miņ hik anêņ lahaviņ thô ek yana Jelusalem. Aêņ ba yahavôha daku hathak lonbô. Ma Banabas hi haviņ ya ma yahawa Titi haviņ. Ma yahalam avômalô êvhaviņ iniņ nê bêņbêņ ba yêlô amô unyak kapô ma yahanaņ yenaņ ku lavôn hathak Wapômbêņ anêņ Abô Mavi atu ba yahêv hadêņ avômalô lon buyaņ ek yêlô sapêņ kapôlônin donțtom ek ku êņ injik anôn.

3 Nê bêņbêņ takêņ elanô yenaņ abô ba leņinmavi hathak ma miņ enaņ nena yêlô nanģothe Titi anyô Glik atu anêņ kupik ami.

4 *Ku êņ anêņ ôdôn nena sêbôk ba aiyaņ doho atu ba esopa abô yaņda ivuņ iniņ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaniņ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabuņ nenģothe kupik miņ havalon alalô lon hathak lonbô ami. Yakô iniņ auk

* 1:21: Ap 9:30 * 2:1-2: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13

êṅ embalonṅ alalô loṅ ba namô balabunṅ vibinṅ esak loṅbô.

⁵ Ma yêlô miṅ alôk hathak ṅê êṅ iniṅ auk nenṅothe Titi anêṅ kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êṅ anêṅ anôṅ injik imiṅ môle.

⁶ Ma donṅtom ṅê bêṅbêṅ takêṅ miṅ eyabinṅ yenaṅ auk ami. Môleṅda obam thêlô nena ṅê bêṅbêṅ ma donṅtom Wapômbêṅ miṅ hayê nômkama takatu ba hêk loṅ yaiṅ ami. Aêṅ ba yada yenaṅ auk nena thêlô ma ṅê bêṅbêṅ, êṅ ma nôm oyaṅ.

⁷ *ṅê bêṅbêṅ takêṅ êyê nena Wapômbêṅ bôk hêv ku yanaṅ anêṅ Abô Mavi bêṅ êndêṅ avômalô loṅ buyaṅ hatôm hêv ku hadêṅ Pita ek enaṅ êndêṅ avômalô Israeṅ.

⁸ Wapômbêṅ hêv lôklokwaṅ êṅ hadêṅ Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israeṅ malêvôṅ. Ma hêv lôklokwaṅ hadêṅ ya aêṅ iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loṅ buyaṅ malêvôṅ.

⁹ Jems lo Pita ma Jon ṅê takatu ba môle ôyê hatôm ṅê bêṅbêṅ, thêlô takêṅ êyê nena Wapômbêṅ hêv anêṅ wapôm ek yandum ku êṅ imbiṅ. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm iniṅ iviyaṅ ek nandum ku êmô avômalô loṅ buyaṅ malêvôṅ ma thêlôṅda nindum ku nêṅmô avômalô Israeṅ malêvôṅ.

¹⁰ *Ma thêlô êv abô donṅtom iyom hadêṅ yai ek nanêṅ avômalô sawa takatu ba êvhavinṅ sa. Ku êṅ bôk haliṅ ya bô ba hapôviṅ ya ek yandum.

Pol hanaṅ Pita anêṅ kambom bêṅ

* **2:7:** Ap 22:21 * **2:10:** Ap 11:29-30

11 Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathanj yani nena,

12*“O ma anyô hothak hoanj nômm havinj avômalô loj buyanj takatu ba minj enjgothe injinj kupik ami ma êvhavinj Yisu Kilisi. Ma donjom Jems anênj nê ku takatu ba evalonj auk nenjgothe kupik loj êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôlinj dômm ek avômalô loj buyanj takênj.

13 Ma anêmm auk lôkbanj ênj havôv avômalô êvhavinj vi anênj Israeal aleba havôv Banabas havinj.”

14 Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anênj lojondê ba evenj mayaliv, ênj ma yahaminj piklêvônj ma yahananj Pita bênj nena, “O ma anyô Israeal te ma donjom lêk hâyô loj êntêk mônj ma hotak avômalô Israeal injinj kobom ba hoanj nômm mayaliv havinj avômalô loj buyanj. Ma donjom lêk huik auk ênj lilinj ba hudum ek osopa Mose anênj balabunj esak lojbô ba hôpôlik hathak avômalô loj buyanj takênj. Aisê, hudum ek ôpôvinj avômalô loj buyanj ek ne-sopa Mose anênj abô balabunj e?”

Ôpatu ba hêvhavinj Yisu ma anyô thêthônj

15 Yêlôaninj wakatik lo wakamik ma avômalô Israeal ba yêlô ma minj abitak anênj avômalô loj buyanj takatu ba elam nena nê daluk ami.

16*Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhavinj Yisu Kilisi, ma Wapômbênj halam yani nena anyô thêthônj. Ma ôpatu ba hasopa Mose anênj abô balabunj, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthônj hatôm avômalô loj buyanj hathak ale kapôlônjinj

* 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11

liliŋ ba aêvhaviŋ Yisu Kilisi. Ma miŋ hathak abô balabuŋ ami ek malê nena abô balabuŋ miŋ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthôŋ ami.

¹⁷ Ma doŋtom anyôla hanaŋ nena balabuŋ ma nôm oyaŋ ma êvhaviŋ iyom intu nôm anôŋ ba hadum mayaliv, êŋ ma avômalô tem nêgê Kilisi êtôm kambom anêŋ alaŋ. Êŋ ma auk lokbaŋ anôŋ!

¹⁸ Yahavôliŋ yadômiŋ ek abô balabuŋ ma doŋtom haveŋ yam ma yahik auk êŋ liliŋ ba yahayê nena balabuŋ ma lêk nômbêŋ ba yahasopa. Êŋ ma hik thô nena ya ma anyô yahabuliŋ abô balabuŋ.

¹⁹ Lôk abô balabuŋ êŋ hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbiŋ Wapômbêŋ.

²⁰ *Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalaŋaŋsiŋ. Yada ma miŋ yahamô lôkmala hathak loŋbô ami. Ma doŋtom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlôŋ. Lôkmala êŋ intu hamô yalenŋviŋkupik hatôm yahêvhaviŋ Wapômbêŋ Nakaduŋ, ôpatu ba lahaviŋ ya ba hêv i ek nêma ya sa.

²¹ Avômalô doho enaŋ nena yahanaŋ abôma hathak abô balabuŋ lôk yahavôliŋ yadômiŋ hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ wapôm. Ma doŋtom miŋ yahadum aêŋ ami. Abô balabuŋ hadum ba alalô abitak thêthôŋ hêk Wapômbêŋ ma, êŋ ma Kilisi anêŋ ŋama lêk habitak hatôm nôm oyaŋ.

3

Kobom nasopa balabuŋ lôk êvhaviŋ

* 2:20: Gal 1:4

¹ Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadêḡ môlô yôv hatôm lêk môlô ôyê êthôkwêḡ hamiḡ alovalaḡaḡsiḡ ba opalê intu halela môlônim auk?

² Yalenḡhaviḡ yandaḡô môlônim auk. Môlô bôk osopa balabuḡ ba owa Lovak Mathenḡ? Mena olaḡô Abô Mavi lôk ôêvhaviḡ ba intu owa Lovak Mathenḡ êḡ?

³ Môlô molo e? Lovak Mathenḡ bôk hadum ku ba bôk ôêvhaviḡ yôv. Ma donḡtom môlô osoḡ nena miḡ ôyô unḡlôv ami denaḡ ba intu owa lôklokwaḡ hêk balabuḡ ek unḡwik ku êḡ daḡ siḡ e?

⁴ Aêḡ ba malaiḡ takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviḡ êḡ ma nôm oyaḡ e? Yakô anôḡ êḡ la.

⁵ Môlô othak osopa abô balabuḡ ba intu Wapômbêḡ hêv Lovak Mathenḡ lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvôḡ e? Mi. Hêv hathak olaḡô Abô Mavi ba ôêvhaviḡ.

⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena, “Ablaham hêvhaviḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ba intu halam yani nena anyô thêthôḡ.” *Môḡ Anôḡ 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena ḡê takatu ba êvhaviḡ iyom intu Wapômbêḡ hayê thêlô hatôm Ablaham nali.

⁸ *Wapômbêḡ anêḡ kapyā hanaḡ nena avômalô loḡ buyaḡ tem nêḡnêḡmimbiḡ ba Wapômbêḡ endam i nena ḡê thêthôḡ hatôm bôk hanaḡ Abô Mavi êḡ bêḡ hadêḡ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôḡlodôḡ anêḡ loḡ buyaḡ tem neja mek mavi.” *Môḡ Anôḡ 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviḡ ba intu Wapômbêḡ hadum mavi hadêḡ yani. Ma avômalô

* **3:8:** Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16

takatu ba êvhaviņ ma tem indum mavi êndêņ i êtôm bôk hadum hadêņ Ablaham.

10 *Avômalô takatu ba eson nena esopa balabuņ ma tem nimbitak thêthônj ênjêk Wapômbêņ ma lêk êmô malaiņ bêņ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena, “Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuņ bute lôk miņ esopa balabuņ takatu ba bôk eto hêk kapyâ balabuņ dedauņ mavi ami ma lêk êmô malaiņ bêņ kapô yôv.” *Lo 27:26*

11 *Ma buyaņ hanaņ nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviņ intu ibitak thêthônj ba tem neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Aêņ ba auk êntêk lêk habitak yaiņ yôv nena abô balabuņ miņ hatôm indum ba avômalô nimbitak thêthônj ami. Milôk.

12 Ma bôk eto hathak abô balabuņ nena,

“Anyô hasopa abô balabuņ sapêņ, êņ ma balabuņ hadum ba ôpêņ tem enja lôkmala.”

Wok Plis 18:5

Aêņ ba êvhaviņ miņ hamô balabuņ êņ kapô ami.

13 *Lôk eto abô buyaņ nena,

“Wapômbêņ tem imbuliņ nê takatu ba êthôkwêņ hamiņ alovalaņaņsiņ.” *Lo 21:23*

Ma Wapômbêņ habuliņ Kilisi ba intu hêv alalô vuli hêk balabuņ anêņ vovaņ

14 ek avômalô loņ buyaņ tem nênemimbiņ Yisu Kilisi imbiņ ba neja Lovak Mathenj atu ba bôk habutiņ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu ba Wapômbêņ bôk hêv hadêņ Ablaham lôk anêņ nali.

* **3:10:** Lo 27:26 * **3:11:** Gal 2:16 * **3:13:** Lo 27:26; Lom 8:3

Wapômbêḡ anêḡ tabô lôk balabuḡ

15 Aiyañ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniḡ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêm vê, e? Mena hatôm nambak tabô yaḡ imbiḡ e?

16 *Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ Ablaham lôk anêḡ su lukmuk yôv. Ma miḡ hanaḡ hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanaḡ hathak doḡtom iyom. Su lukmuk êḡ intu Kilisi.

17 *Aêḡ ba Wapômbêḡ havak tabô haviḡ Ablaham. Ma sondabêḡ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuḡ hayô. Ba intu balabuḡ atu ba haveḡ yam miḡ hatôm edabêḡ Wapômbêḡ anêḡ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviḡ Ablaham ba lôklokwaḡ ba miḡ hatôm nêm vê ami.

18 *Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm ba havak tabô ba hêv anêḡ lamavi hadêḡ Ablaham ma miḡ hêv hathak balabuḡ ami. Ba intu balabuḡ havatho lamavi êḡ loḡ, êḡ ma tem nêm tabô êḡ vê.

19 *Ma hêv balabuḡ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuḡ halêm ek injik iniḡ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêḡ su lukmuk atu ba Wapômbêḡ havak abô hathak ek êlêm. Aḡela êv hadêḡ Mose ma Mose hi hêv hadêḡ avômalô.

20 Mose hamiḡ malêvôḡ ek avômalô Israeḡ ma Wapômbêḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ ma doḡtom iyom ma yanida intu havak abô haviḡ Ablaham, ma miḡ hêv hadêḡ anyôla yaḡ ba hi hêv ami.

21 *Abô balabuḡ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuḡ hatôm nêm lôkmala, êḡ ma tem nambitak

* **3:16:** Stt 12:7; 13:15; 24:7 * **3:17:** Kis 12:40 * **3:18:** Lom 4:14

* **3:19:** Ap 7:38; Lom 5:20 * **3:21:** Lom 8:2-4

thêthôn esak balabuņ.

²² Ma donțom mi. Wapômbêņ anêņ abô hanan nena avômalô pik sapêņ idum kambom ba hatôm êmô koladôn te ek injik iniņ kambom thô endeba nede kapôlônin liliņ ba nênemimbiņ Yisu Kilisi ek neja leņinmavi sêbôk ba Wapômbêņ havak abô hathak.

²³ *Sêbôk ma alalô miņ aêvhaviņ ami ba intu abô balabuņ hatôm alaņ ek injik Kilisi thô êndêņ alalô endeba nanênimbiņ yani am.

²⁴ *Abô balabuņ ma hatôm kamik atu ba hayabiņ alalô ek nanênimbiņ Kilisi endeba nambitak thêthôn am.

²⁵ Ma loņôndê êvhaviņ lêk hayô yôv ba intu abô balabuņ miņ hayabiņ alalô hathak loņbô ami.

Nê êvhaviņ intu Wapômbêņ nali

²⁶⁻²⁷ *Môlô ôêvhaviņ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak donțom. Ba intu lêk ubitak Wapômbêņ nali.

²⁸ *Aêņ ba môlô ma lêk ôdôn te iyom. Ma miņ noson nena môlô ma nê Islael mena nê Glik la ami. Lôk miņ noson nena môlô ma nê udum ku hamô alaņ vibin mena môlô nê lôk alaņsi mi ami. Ma miņ noson nena môlô anyô mena avi ami. Milôk.

²⁹ *Môlô ma Kilisi anêņ ba intu môlô ma Abla-ham anêņ limi takatu ba tem noja leņinmavi takatu ba Wapômbêņ bôk havak abô yôv ek nênem êndêņ yani.

* **3:23:** Gal 4:3 * **3:24:** Lom 10:4 * **3:26-27:** Jon 1:12; Lom 6:3

* **3:28:** Lom 10:12 * **3:29:** Lom 4:13

4

¹ Yenaŋ abô ma aëntêk. Okna te lambô anêŋ nômkama ma nakaduŋ anêŋ ma donjom tem miŋ enja ketheŋ ami. Yani ma alaŋ ma donjom okna denaŋ ba intu tem êmô êtôm ôpatu ba hadum ku hamô alaŋ vibiŋ vêmam.

² Yani hamô nê takatu ba eyabiŋ yani vibiŋ ma miŋ hatôm enja anêŋ nômkama sapêŋ ami endeba êyô waklavôŋ atu ba lambô hatak am.

³ *Ma yêlô Israeŋ ma aêŋ iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuŋ havalonŋ lonŋ denaŋ

⁴ *endeba Wapômbêŋ etak anêŋ waklavôŋ atu ba nêŋ Nakaduŋ êlêm am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuŋ vibiŋ

⁵ ek nêŋ yêlô avômena seka takatu ba amô balabuŋ vibiŋ vê ek nambitak Wapômbêŋ anêŋ nali anôŋ.

⁶ *Ma môlô avômalô lonŋ buyaŋ lêk ubitak Wapômbêŋ anêŋ nali haviŋ. Ba intu Wapômbêŋ hêv Nakaduŋ anêŋ Lovak Mathenŋ halêm hamô alalôaniŋ kapôlônŋ lôk Lovak Mathenŋ êŋ hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.”*

⁷ Aêŋ ba môlô ma nali ma miŋ hatôm nê idum ku hamô alaŋsi vibiŋ hathak lonjô ami. Ba intu Wapômbêŋ hadum ba tem noja nômkama mavi êtôm nali ethak ewa.

Pol lamalaiŋ ek avômalô Galesia

* **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:12-14; Lom 1:3 * **4:6:** Lom 8:15-17

* **4:6:** “Aba” êŋ ma abô Alam ba anêŋ ôdôŋ nena ‘kamik’.

⁸ Sêbôk atu ba miñ oyala Wapômbêñ ami, êñ ma ñgôkba hamô hatôm mólônim alañ. Ñgôkba takêñ ma miñ wapômbêñ anôñ ami.

⁹⁻¹⁰ *Ma lêk mólô osopa Wapômbêñ. Ma donjom Wapômbêñ da anêñ ku nena bôk havôv mólô vê ba lêk ubitak yani anêñ ma miñ mólôda unim auk ami. Ma aisê ka mólô osopa Mose anêñ balabuñ hathak loñbô? Ayôñ lukmuk lôk ku kapô lôk sondabêñ iniñ balabuñ ma êntêk osopa denañ. Ku takêñ ma pulusikna lôk vaunena ma donjom havôv mólô halehi bumalô iniñ auk pik hathak loñbô. Ba lemimhaviñ nôñ takêñ imbitak mólônim alañ esak loñbô e? Mólôda.

¹¹ Yalenñ hik ya hathak mólô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miñ hik anôñ ami.

¹² Aiyañ thêlô, bôk yahabitak hatôm mólô ma yahatak avômalô Islael iniñ balabuñ. Ba intu yahalañ hadêñ mólô ek numbitak êtôm ya. Sêbôk ma miñ ôdô ya ami.

¹³ Mólô oyala nena yahapôm lijiñ ma yahathôk ba yahanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi môñ anôñ hadêñ mólô.

¹⁴ Lijiñ êñ hêv malaiñ hadêñ mólô ma donjom owa ya thô hatôm owa Wapômbêñ anêñ añela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miñ ôvôliñ dôñim lôk ôpôlik hathak ya ami.

¹⁵ Yahayala katô nena mólô hatôm nôñbi malemim daluk vê ba nôñêm êndêñ ya. Lemimmavi êñ lêk hasôv ba hi êsê?

¹⁶ Yahanañ abô avanôñ hadêñ mólô ma ôpôlik hathak ya eka?

* **4:9-10:** Lom 14:5; Kol 2:16

17 Nê takêḡ malenḡkilik ek môlô nôpôlik esak ya ma lemimimbiḡ i. Ma miḡ idum aêḡ ek môlô nôpôm nômla mavi êḡjêk i ami.

18 Avômalô ethak êv leḡḡmavi hadêḡ ḡê loḡ buyaḡ, êḡ ma mavi. Ma donḡtom miḡ yahamô haviḡ môlô ami, ma aisê ka môlô uluviḡ ku êḡ ma ôêv lemimmavi hadêḡ ḡê auk kambom takêḡ?

19 Yenaḡ avômena anôḡ, ya hatôm avi atu ba hawa vovaḡ hathak loḡbô ek embathu endeba Kilisi êmô môlô kapôlômim am.

20 Môlônim auk haliḡ ya ba intu yaleḡhaviḡ yasôk yamô imbiḡ môlô ek yatak abô lôklokwaḡ ma yanaḡ abô labali iyom.

Abô loḡ kapô hathak Sela lo Haga

21 Môlô takatu ba udum ek nômô Mose anêḡ abô balabuḡ vibḡ ma yahadum ek yanaḡ injik môlô liḡ nena, “Môlô oyala abô balabuḡ anêḡ loḡôndê anêḡ daḡ sapêḡ e?”

22 *Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yaḡ, yani ma alaḡ mi. Ma avi ku Haga havathu yaḡ, yani ma avi lôk alaḡ.

23 *Ma Haga havathu nakaduḡ hathak ḡê pik iniḡ loḡôndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ Ablaham yôv.

24-25 Avi ju êntêk ma abô loḡ kapô hathak ik tabô lokwaḡju thô. Tabô yaḡ ma evak hêk dum Sainai hamô loḡ Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alaḡsi vibḡ. Ma avômalô Islael takatu ba êmô Jerusalem, thêlô êmô balabuḡ vibḡ hatôm ḡê lôk alaḡsi takêḡ. Aêḡ ba

* 4:22: Stt 16:15; 21:2 * 4:23: Lom 9:7-9

tabô êᶇ ma Haga ma Haga êᶇ ma malak Jerusalem
bôlônᶇ êntêk.

²⁶ *Ma tabô yaᶇ ma avi atu ba alaᶇ mi, êᶇ ma
Jerusalem atu ba hamô malak leᶇ ma yani miᶇ
hadum ku hamô alaᶇ viᶇiᶇ ami. Yani ma alalôaniᶇ
wakatik.

²⁷ Hatôm bôk eto nena,
“O avi yamu, miᶇ howa avômena ami,
ômô lôk lemmavi.
Ma o avi atu ba miᶇ howa vovaᶇ ek ombathu
avômena ami,
nêm yeᶇ lôk lemmavi lôk lêlô,
ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bêᶇ anôᶇ
hamôᶇ ek avi lôk anyô atu.” *Aisaia 54:1*

²⁸ *Aiyaᶇ thêlô, Wapômbêᶇ havak abô ba Aisak
habitak. Ma môlô lêk ubitak aêᶇ iyom.

²⁹ *Ma okna yaᶇ atu ba habitak hathak ᶇê pik
iniᶇ loᶇôndê hêv vovaᶇ hadêᶇ yaᶇ atu ba evathu
hathak Lovak Matheᶇ. Lêk êntêk aêᶇ iyom.

³⁰ Ma doᶇtom Wapômbêᶇ anêᶇ kapyā hanaᶇ
aisê?

“Nakaduᶇ yaᶇ atu ba talêbô ma alaᶇ mi tem enja
lambô anêᶇ nômkama.

Ma yaᶇ atu ba talêbô hamô alaᶇ viᶇiᶇ ma mi.
Ba intu nêm avi êᶇ lôk anêᶇ nakaduᶇ vê.” *Môᶇ
Anôᶇ 21:10*

³¹ Aêᶇ ba aiyaᶇ thêlô, alalô ma avi alaᶇ atu anêᶇ
nali. Ma miᶇ avi lôk alaᶇsi anêᶇ nali ami.

5

Kilisi hêv alalô vê hêk balabuᶇ

* **4:26:** Hib 12:22; ALK 21:2,10

* **4:28:** Stt 15:4-5; Lom 9:7

* **4:29:** Stt 21:9

1 Kilisi hêv alalô vê hêk balabuņ ek balabuņ miņ eyabinņ alalô ami. Aêņ ba numiņ lôklokwaņ ek balabuņ miņ imbitak alalôaniņ alaņ esak loņbô ami.

2 Nodaņô! Ya Pol yahanañ hadêņ mômô nena nongothe unim kupik, êņ ma Kilisi anêņ ku tem imbitak êtôm nôm oyaņ.

3 Ma yahanañ hathak loņbô nena opalêla takatu ba engothe iniņ kupik, ma balabuņ anêņ ku miņ hama ami ma lôkmala denañ ek nesopa lôkthô.

4 Aêņ ba ôpatu ba hasopa balabuņ ek imbitak thêthôn, êņ ma hatôm hadabêņ yanida kisi hêk Kilisi anêņ wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi.

5 Ma donțom Lovak Matheņ hadum ba alalô aêvhaviņ ba apôviņ thêthôn atu ba aêv maleņiņ hathak ek êlêm.

6 *Engothe kupik mena miņ engothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhaviņ Yisu Kilisi ayê nena nôm oyaņ. Êvhaviņ ma nômbêņ ba hik anêņ anôn ma leņiņhaviņ avômalo vi.

7 Sêbôk ma mômô olaņviņ mavi. Ma opalê intu lêk hathale mômô thô ba ôêv yak hathak abô avanôn?

8 Auk êņ miņ halêm anêņ ôpatu ba halam mômô ami.

9 *Yis dokte iyom hatôm idum polom isiņ bêņ.

10 *Ma donțom yahayala nena mômô ma Anyô Bêņ anêņ avômalo ba tem miņ nobaloņ auk yaņ ami. Ma opalê atu ba habuliņ mômônim auk tem enja anêņ vuli.

11 Aiyaņ thêlô, avômalo doho esoņ nena yaha-vatho auk neņgothe kupik loņ hatôm sêbôk ba ya-

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: 2Ko 11:15; Gal

hasopa abô balabuņ. Ma donjom yahavatho auk neņgothe kupik loņ, êņ ma tem miņ avômalô takêņ nesaņ ya ami. Lôk yahalôk ek neņgothe kupik, êņ ma yahêv alovalaņaņsiņ atu ba avômalô êpôlik hathak vê.

¹² Ma ñê takatu ba ibuliņ môlônim auk, êņ ma mavi ek neņgothe iniņ kupik lôk nimbi thalôk vê imbiņ!

¹³ *Yenaņ aiyaņ thêlô, Wapômbêņ halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabuņ anêņ ku. Balabuņ miņ hayabiņ môlô hathak loņbô ami ba intu miņ nodenu kapôlômim bô esak loņbô ami. Mi. Lemim-imbiņ avômalô vi ba nônêm i sa.

¹⁴ *Balabuņ sapêņ anêņ ôdôņ ma donjom iyom nena,

“Lemimbiņ anyô yaņ êtôm lemhaveiņ oda.” *Wok Plis 19:18*

¹⁵ Môlô hatôm avuņ yatap ba othaņ am mayaliv ba intu noyabiņ am. Yakô môlôda numbuliņ am.

Lovak Mathen anêņ loņôndê

¹⁶ Yahanaņ nena nosopa Lovak Mathen ek lemvimkupik anêņ thethaņak miņ imbi alak imiņ môlô ami.

¹⁷ *Kapôlôņiņ bô hapôlik ek Lovak Mathen anêņ auk ma Lovak Mathen hapôlik ek kapôlôņiņ bô anêņ thethaņak. Nôm ju êņ ethak ik i aleba môlô miņ hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhaveiņ ek nundum ami.

¹⁸ Ma donjom môlô lêk osopa Lovak Mathen anêņ abô ba intu miņ ômô abô balabuņ vibiņ ami.

* **5:13:** 1Pi 2:16 * **5:14:** Lom 13:9 * **5:17:** Lom 7:15-23

19 *Kapôlônjinj bô anêj bôk lo loj atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek walilinj lôk anyô lo avi malenjikilik ek i ma kobom mama lomaloma

20 lôk êv yen hadêj ngôkba lôk êbôk sininj ma ik vovak ba lenjmaninj lôk kapôlônjinj kambom ba ethanj i ma lenjdanj ba idum palonj lôk enanj abô lôk vovak ek nembak i vose.

21 Ma malenjikilik hathak nômkama lôk inum wainj ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma havinj. Nôm takêj bôk yahananj hadêj môlô yôv, ma lêk yahananj hathak lonjbô nena avômalô takatu ba idum aêj tem minj hatôm nimbitak nêyô Wapômbêj anêj lonj lôklinyak kapô ami. Mi anôj.

22 Ma donjom Lovak Mathenj anêj bôk lo loj atu ba hik anôj ma aêntêk. Lenjnhavinj i lôk lenjnmavi havinj i ma êmô yôhokna lôk êmô malinjaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêj i ma êmô batônj oyanj

23 lôk etauvinj i ma ipuki lonj. Ma balabunj la minj hêk kobom takêntêk êj lonj sinj ami.

24 *Ma Yisu Kilisi anêj avômalô bôk ik kapôlônjinj bô lôk thethanjak takatu ba habi alak haminj i vônô hathak alovalanjañsinj.

25 Lovak Mathenj lêk hayabinj alalô ba intu nasopa vanjwam.

26 *Ma minj alalô nambôi lôk nambi anyô yanj la ek injik vovak ma lenjdanj ami.

6

Kobom mavi anêj ôdônj

* 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Lom 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3

¹* Aiyaŋ thêlô, môlônim anyô hêvhaŋ te hadum kambom, êŋ ma môlô takatu ba osopa Lovak Matherŋ nonaŋ abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak loŋbô. Ma oyabiŋ o ek miŋ êmbôv o ami.

²* Nônêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ sa. Êŋ ma hatôm hosopa Kilisi anêŋ balabuŋ.

³ Alalô lôkthô ma ŋê athêŋ mi. Ba intu anyô te hasoŋ nena yani anyô lôk athêŋ bêŋ, êŋ ma hasau yanida.

⁴ Anyô tomtom nêsôi ba neya ek leŋiŋmavi esak iniŋ kobom ma miŋ netatale anyô vi ami.

⁵* Aêŋ ba môlôda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o.

⁶* Ma nuŋgwik anêm nômkama mavi sam êndêŋ kédôŋwaga takatu ba êdôŋ môlô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô.

⁷* Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu miŋ nosoŋ nena hatôm nosau Wapômbêŋ esak nômla ami. Mi anôŋ.

⁸ Ma ôpatu ba hapaliv kapôlôŋiŋ bô anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma ŋama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matherŋ anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

⁹ Alalô nandum ku lôklokwaŋ ma miŋ natak ku takêŋ ami ek naja anêŋ anôŋ mavi êndêŋ anêŋ waklavôŋ. Ba intu alalô miŋ kapôlôŋiŋ egiap ek nandum mavi lomaloma ami.

¹⁰ Aêŋ ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêŋ avômalô sapêŋ. Ma nandum kobom êŋ

* **6:1:** Mat 18:15 * **6:2:** Lom 15:1 * **6:5:** Lom 14:12 * **6:6:**
1Ko 9:11,14 * **6:7:** Lom 8:13

mathalalen êndên ôdôn takatu ba êvhavin.

Abô anên dan

¹¹ Môlô ôyê abô anên dan êntêk ba eto bênbên ma yahato hathak yada yabaheñ.

¹² Nê takên êkô ek neja vovañ esak Kilisi anên alovalañsin. Ba intu eyanda môlô ek nongothe unim kupik ek thêlô nêmbôi esak nômkama takatu ba hamô yain iyom.

¹³ Nê takatu ba êlôk hathak auk nengothe kupik, ma thêlôda miñ esopa balabuñ lôkthô ami. Ma donjom idum ek môlô nengothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athên lôkmanñin êndên i.

¹⁴ Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalañsin. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathôn auk êñ palin. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathôn ya palin aên iyom. Aên ba yada tem yambôya esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên alovalañsin iyom.

¹⁵ *Engothe kupik mena miñ engothe kupik ami, êñ ma nôm oyañ. Nômbên ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk.

¹⁶ Yôhok lôk nanêm kapôlônin ni êndên avômalô takatu ba esopa abô êñ, thêlô ma Wapômbên anên avômalô Israeël anôn.

¹⁷ *Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yalenvinjukupik ma hatôm. Ba intu notak nôm takên ek miñ nêmalain êndên ya esak lonbô ami.

¹⁸ Aiyañ thêlô, Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên wapôm eyabin môlônim dahôlômim. Avanôn.

* **6:15:** Gal 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17:** 2Ko 4:10

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini
copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a